

Nr 28.

Ankom till riksdagens kansli den 21 augusti 1914 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning, innefattande förbud mot uppförande utöver viss höjd av hus, avsedda att uthyras till bostäder.

Närvarande: herrar Petersson i Lidingö villastad, Lindhagen, Stårner, Gezelius, greve Lagerbjelke, L. Olsson i Hof*), greve Spens, Hult*), Malmberg*), Fagerlin, Pettersson i Södertälje, Schotte, Persson i Norrköping, Igel och Indebetou*).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 139, hava herrar *Carl Lindhagen* och *Knut Tengdahl* hemställt, »att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga behovet och lämpligheten av en för hela landet gällande lag, som förbjuder uppförandet av hus, avsedda till uthyrning eller därmed jämförlig upplåtelse av bostäder åt andra till högre höjd än tre våningar, där ej Konungen för skäliga undantagsfall därtill lämnar tillstånd.»

Till stöd för denna hemställan hava motionärerna åberopat motiveringen till en av herr Lindhagen vid första lagtima riksdagen under innevarande år väckt motion, nr 189 i andra kammaren, innefattande enahanda yrkande som nu förevarande motion. Den sålunda åberopade motiveringen är av följande lydelse:

»Bland de samhällliga företeelser, som främst tära på folkhälsan, upptornar sig, vid sidan av fattigdomen och industrialismen, även stor-

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 9 saml. 28 häft. (Nr 28.) 1

städernas fördärliga inflytande. Det är klart, att i den mån människorna i sitt dagliga liv komma bort från naturens läkande krafter samt tvingas att lida ständig brist på ren luft, ljus och naturglädje, måste kropp och sinne småningom taga skada. Den tidsföreteelse, som alltmer hopar människor i städerna, blir i all synnerhet en stor samhällsolycka, när dessa nya bosättningar få regleras ensamt av den privata företagsamheten, som bygger på förvärvsbegäret. De stora hyreskasernernas sammanträngda hopgyttringar äro gravställen för folkhälsan. De bliva det fullständigt, när de anvisas såsom boningar åt fattigdomens och industrialismens offer.

Visserligen ha de senaste tidernas erfarenheter visat, att i vissa storstäder, däribland även Stockholm, dödlighetsprocenten nedgått högst betydligt. Samtidigt minskas dock också nativitetsprocenten och för denna kan slutmålet bliva nollpunkten, under det att dödlighetsprocenten har en given gräns för sitt nedåtgående. Med de statistiska siffrorna får man nu vara särdeles vaksam och undvika att såsom så ofta sker draga ensidiga slutsatser av desamma. Givet är emellertid, att den sjunkande dödligheten även i storstäder beror på de moderna hygieniska anordningarna samt lättheten att erhålla vård och läkarehjälp. Å andra sidan hållas därigenom sjukliga barn och vuxna personer vid liv i storstäderna, under det att de skulle dukat under på landsbygden. En annan anledning till att dödligheten exempelvis i Sveriges städer för närvarande är ungefär densamma som på landsbygden till skillnad från vad förr varit förhållandet anses också vara den omständigheten, att i städerna samla sig de livskraftigaste åldrarna. Obestridligt är därför fortfarande bland sakkunnige, att de större städerna med deras industrialism och nuvarande byggnadssätt komma att alltjämt utgöra förbränningsugnar, där släktena åtminstone i andra och tredje led brinna ut. Det är därför icke sagt, att de levat förgäves. Genom förbränning skapas kraft, och det kan icke förnekas, att initiativen, verksamhetsbegäret och den andliga kulturen utgå från de centralpunkter, där människorna i större myckenhet samla sig. Emellertid måste människomaterialet förnyas. Målet är naturligtvis för övrigt att förena den andliga och kroppsliga kulturen samt förekomma allt det lidande och degeneration, som i alla fall följer med en sådan förbränning.

Ett litet brottstycke ur livet brukar ofta bättre än långa utläggningar klargöra vad en fråga gäller. I en motion för någon tid sedan i huvudstadens kommunalrepresentation förordade C. Sundell inrättandet av skogsskolor för huvudstadsbarn med klen hälsa. Motionären yttrade därvid bland annat följande:

Den verkan som skollovskolonien åstadkommer på de flesta av de barn, som få medfölja en sådan koloni är så i ögonenfallande att den ej kan av någon förnekas. Tyvärr varar denna verkan allt för kort tid framåt, beroende på att kolonierna äro på landet endast den korta tiden av två månader. Redan i slutet av höstterminen har verkan av sommarvistelsen försvunnit och barnen äro lika klena som förut; undantag givas naturligtvis. Det blir sålunda icke så god valuta för de penningar, som användas till skollovskolonierna, som önskligt vore. Skulle däremot de klena barnen under någon längre tid kunna undandragas hemmens i hygieniskt hänseende skadliga inflytande, skulle resultatet bliva ett helt annat. Att under längre tid helt och hållet skilja barnen från hemmen och vårda dem vid anstalt skulle bliva dyrt och skulle kanske stöta på motstånd från föräldrarnas sida. Däremot skulle det stöta på mindre svårigheter att vidtaga en sådan anordning, att de klena barnen hela dagen vistades borta från hemmen i frisk luft men tillbragte natten hemma. Ett försök i denna riktning har gjorts i Charlottenburg i närheten av Berlin. Där har anordnats en skola för klena barn i en skogstrakt i närheten av staden, så att barnen med spårvagn lätt kunna komma dit på morgonen och hem på aftonen efter en hel dags vistelse i skogsluften. Det är sant, att klimatet där är något mildare än hos oss och att försöket ej utsträckts till de kallaste vintermånaderna, men detta beror därpå att »skogsskolan» i Charlottenburg haft mycket primitiva byggnader, s. k. Höckerska baracker, till sitt förfogande. Resultaten ha blivit de allra bästa: 25 procent av barnen ha fullständigt botats, hos 62 procent har väsentlig förbättring efter 6 månaders vistelse vid skogsskolan inträtt. Det är särskilt blodfattiga, skrofulösa, hjärt- och lungsjuka (ej tuberkulösa) som medtagits. Även resultatet av undervisningen har blivit gott. Trots det att barnen ej undervisats mer än 2—3 timmar om dagen ha de förvärvat sig samma kunskaper som sina kamrater i den vanliga skolan med flera lästimmar. Skulle en sådan skola inrättas hos oss, så är jag övertygad om att resultatet skall bliva lika gott som i Charlottenburg, trots att vårt klimat är ogynnsammare. Jag är även övertygad om, att en sådan skola med gott resultat kan hållas uppe året om.

Dylika exempel tala om åtskilligt för oss, ifall vi ej fått ögonen upp för det förut. De leda också tankarna till det ondas grundorsaker och borde då, synes det, vädja även till våra samveten att vid sidan av det nödtvungna arbetet att bringa hjälp för olyckor, som redan uppkommit i följd av ett oriktigt system, samtidigt ägna vår handling åt den ännu större uppgiften att förekomma dylika olyckors uppkomst.

I samma mån som industrialismen och storstäderna utbreda sig i vår tid, måste detta stora spörsmål om upprätthållande av släktets kraft bli ett av tidens förnämsta problem. Detta strävande måste rikta sig åt två håll. Å ena sidan gäller det att kvarhålla den jordbrukande bondebefolkningen på landsbygden och skapa de mesta möjliga nya jordbruksexistenser. Bondens yrke skänker nämligen samhället, såsom blivit sagt, icke blott smör och ost, utan framför allt människor. Å andra sidan måste bemödandena gå ut på att skapa ett naturenligare levnadssätt för stads- och industribefolkningen.

I en skrift av professorn i nationalekonomi vid Berlins universitet C. Ballod om stads- och lantbefolkningens livskraft kommer författaren till det resultatet, att vid sidan av en del i ringare mån inverkan omständigheter framstår såsom huvudorsaken till den större dödligheten i storstäderna och rasens försvagande därstädes följande: brist på luft och ljus, arbete i slutna, ofta mycket små lokaler. Han anmärker vidare, att bland de moderna miljonstäderna har London den minsta dödligheten säkerligen av den anledningen, att den är mest utbredd på ytan och invånarna bo mera i enfamiljshus och därigenom lida mindre av brist på luft och ljus. En bättre reglering av bostadsfrågan i städerna, strängare byggnadsordningar o. s. v. är ett särdeles brännande behov, om man besinnar, att befolkningsöverskottet överallt i Västeuropa nästan uteslutande eller åtminstone företrädesvis söker sin utkomst i städerna. På detta sätt måste, slutar författaren, ett lands totala befolkning bliva allt mera försvagad, deras militära och slutligen även deras ekonomiska arbetsförmåga bliva allt mindre, om icke alla möjliga medel tillgripas att höja denna befolknings livshushållning och i städerna huvudsakligen sörja för bättre och luftigare bostäder.

Ett utslag av dessa nödvändigheter är otvivelaktigt nutidens strävanden för trädgårdsstäder. Genom företagsamhet av det allmänna och enskilda sammanslutningar har man sökt även för framtiden betrygga, att dessa städer bevaras i sitt för luft och ljus tillgängliga skick. Grundvalen för detta bemödande är, att husen icke få uppföras utöver en viss höjd. Därigenom bevaras syftet huvudsakligen och nedslås det eljest oundvikliga jordockrets bemödanden att rubba en sådan ordning, höja tomtpriserna samt skapa inkomster genom att samla människor i stora hyreskaserner. På många, kanske de flesta ställen äro anlagda trädgårdsstäder, som ej äro skyddade mot dylika omvälvningar, och mångestädes bygger man nya förstäder efter den gamla kasernmetoden.

I regeln brukas för trädgårdsstäder, anlagda genom det allmännas försorg, föreskrivas, att boningsrum ej få inrymmas annat än i högst två våningar utom vid större trafikleder, där högst tre våningar eller två våningar och inredd vind äro medgivna. Detta borde bliva lag överallt, där nya stadsdelar skola uppbyggas eller eljest byggnadsverksamhet börjar äga rum för bostäders uthyrning till andra. En normal och människovärdig bostad har i alla tider på landsbygden ansetts böra begränsas till en eller högst två våningar, och en intelligent anlagd stad bör i regel icke uppvisa boningshus till större höjd än trenne våningar. Rätten för jordägare att med utnyttjandet av ett jordmonopol uppföra hus till uthyrning av bostäder till ännu större höjd är

en av de kraftigaste hävstångerna för tomtmarkens fördyrande och tillskapandet av storstädernas naturliga bostadsförhållanden. Det borde därför gälla såsom en lag för hela landet, att ingen äger rättighet att uppföra hus för uthyrning av bostäder till högre höjd än tre våningar, därest ej för undantagsfall meddelas dispens. I England skulle kanske en sådan lag vara obehövlig, därför att den nedärvda seden att bo i mindre hus är så stark, att inget jordocker kan bryta den. I vårt land liksom i många andra länder saknas denna motståndskraft i vanorna.

Mången skall kanske säga, att förslaget är för radikalt. Förslaget är emellertid bara en av de många saker, som borde göras. Det är byggt på humanitära bevekelsegrunder och tillskyndar icke människorna något lidande. Det skulle tvärtom gagna människorna samt giva ett väldigt slag åt jordocket. Förslaget är således helt enkelt förnuftigt, avsett som det är att införa någon moderation i tillvägagångssätten. Därför riktår det sig också mot den radikalism, som strävar att radikalt upprätthålla radikala missförhållanden.»

Jämte det motionärerna åberopa den ovan återgivna motiveringen erinra de, »att med förevarande fråga sammanhänger angelägenheten att bostadslägenheter ej må, som nu i stor utsträckning får äga rum, anordnas utan hänsyn till att solljuset får tillträde till lägenheterna», ävensom att ett av särskilde kommitterade den 20 mars 1909 avgivet förslag till ny byggnadsstadga för riket »väl i motiven medgiver 'att de höga husen ur flera synpunkter icke äro att förorda', men sedermera i strid mot detta uttalande och motionens tankegång utan vidare fastslår, att inom större stad och således även dess utvidgningar byggnad av sten, järn eller andra därmed jämförliga ämnen må uppföras i fem våningar och i medelstor stad i fyra våningar.»

Det spörsmål, som i förevarande motion beröres, faller inom området för den omfattande och viktiga frågan om åtgärder från det allmännas sida för att bostadsförhållandena företrädesvis i städer och med dem jämförliga samhällen må ordnas på ett för invånarna ur hygieniska synpunkter möjligast tillfredsställande sätt. Även om denna fråga, vars vittgående sociala betydelse under de senaste årtiondena blivit allt mera framträdande i sammanhang med stadssamhällenas snabba utveckling och den ökade inflyttningen från landsbygden till städerna, på grund av sin övervägande ekonomiska natur i vårt land huvudsakligen är att betrakta såsom en angelägenhet, vilken det tillhör vederbörande kommuner att själva ordna, är densamma likväl i åtskilliga hänseenden av beskaffenhet att påkalla även de lagstiftande myndigheternas upp-

*Utskottets
yttrande.*

märksamhet. Sålunda är det uppenbarligen en uppgift för den allmänna lagstiftningen att genom lämpliga föreskrifter söka förebygga ett sådant byggnadssätt i stadssambällena, varigenom invånarnas hälsa kan äventyras. I vårt land hava ock sedan längre tid funnits föreskrifter, genom vilka rätten för tomtägare i städer att efter eget skön tillgodogöra sig fastighet för byggnadsändamål underkastats ganska avsevärda inskränkningar. De lagbestämmelser, som sålunda meddelats, hava visserligen, särskilt i äldre tid, huvudsakligen tillkommit i syfte att förebygga eldfara samt att tillgodose anspråken på ordning och prydlighet. I de byggnadsförordningar, som utfärdats under senare tid, hava emellertid städse inrymts jämväl föreskrifter i syfte att förekomma ett byggnadssätt, som icke i erforderlig mån tager hänsyn till de hygieniska kraven, särskilt vad angår nödig tillgång av ljus och frisk luft för bostädernas innehavare. I sådant hänseende förekomma bestämmelser om minimibredd för gator samt förbud mot uppförande av hus över viss höjd eller med våningar utöver bestämt antal. Sålunda föreskrives i 28 § av nu gällande byggnadsstadga för rikets städer den 8 maj 1874, att boningshus ej må byggas med flera än fem våningar, däruti bottenvåningen skall inräknas, samt, om boningsrum eller rum med eldstad finnes å vinden, jämväl denna. Därjämte har i 12 § i samma stadga lämnats föreskrift därom, att vid uppgörande av stadsplan skall tillses, att densamma kommer att motsvara sundhetens fordran på ljus och frisk luft. Byggnadsstadgans bestämmelser gälla även för köpingar och kunna genom särskilt förordnande göras tillämpliga jämväl för andra platser med större sammanträngd befolkning. I de för särskilda orter gällande byggnadsordningar kunna i ovan berörda hänseenden fastställas föreskrifter, som innebära skärpning av byggnadsstadgans allmänna bestämmelser, varemot Kungl. Maj:t å andra sidan kan på ansökan medgiva dispens från byggnadsstadgans föreskrifter.

Byggnadsstadgan för rikets städer är för närvarande under omarbetning. Kungl. Maj:t lät nämligen den 5 juli 1907 tillsätta en kommitté med uppdrag att verkställa revision av nämnda stadga, och har denna kommitté den 20 mars 1909 avgivit förslag till ny byggnadsstadga för riket. Enligt detta förslag (§ 48) skulle byggnad av sten, järn eller andra därmed jämförliga ämnen få inom större stad eller större ort på landet uppföras i fem våningar och till en höjd av tjugutva meter, i medelstor stad i fyra våningar och till en höjd av aderton meter, i mindre stad eller större ort på landet i tre våningar och till en höjd av fjorton meter samt i liten stad eller mindre ort i två våningar och till en höjd av tio meter. Genom bestämmelser i de för

särskilda orter gällande byggnadsordningarna skulle förslaget föreskrifter kunna ytterligare skärpas.

Av vad sålunda anförts framgår, att förbud mot uppförande av hus i stad över viss höjd i viss omfattning finnes stadgat redan i nu gällande lagstiftning, ävensom att i det av ovannämnda kommitté utarbetade förslaget till ny byggnadsstadga en för vissa fall ej oväsentlig utsträckning av detta förbud blivit ifrågasatt.

I förevarande motion har nu föreslagits, att riksdagen skulle uttala sig för införande av ett för hela landet gällande förbud mot uppförande av hus, avsedda till uthyrning eller därmed jämförlig upplåtelse av bostäder åt andra, till större höjd än tre våningar.

Beträffande den egentliga landsbygden torde något behov av inskränkande lagbestämmelser i den riktning, motionärerna yrka, icke hava gjorts sig gällande. Vad åter angår städer och tätare bebyggda orter synes med förslaget väsentligen avses att främja uppkomsten och utvecklingen av s. k. trädgårdsstäder av det slag, varigenom en framsynt bostadspolitik flerstädes i utlandets stora industrisamhällen och jämväl på sina håll i vårt land kunnat bereda goda och sunda bostäder åt en betydande del av den mindre bemedlade befolkningen.

Ehuruväl ett dylikt bebyggande otvivelaktigt äger stora fördelar, där förhållandena medgiva dess användning, kan det enligt utskottets uppfattning icke lämpligen ifrågasättas att genom en lagbestämmelse påbjuda dess allmänna och omedelbara genomförande i vårt land. Förutom att lagstiftningen därigenom skulle ingripa på ett område, där bestämmanderätten huvudsakligen torde böra förbehållas kommunerna, ligger det för öppen dag, att en dylik lagstiftningsåtgärd måste medföra konsekvenser, företrädesvis av ekonomisk art, vilka det icke är möjligt att nu ens tillnärmelsevis överblicka. Anledning till något riksdagens uttalande i motionens syfte i denna del synes för övrigt så mycket mindre föreligga, som det lär vara att förvänta, att det i motionen berörda spörsmålet utan någon riksdagens åtgärd kommer under omprövning i sammanhang med pågående utredning av en fråga, vilken med förevarande ämne äger nära gemenskap. Enligt vad utskottet erfarit, hava nämligen de av chefen för civildepartementet tillkallade sakkunniga för utredning rörande de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden förehaft en granskning ur bostadspolitisk synpunkt av såväl gällande byggnadsstadga som det föreliggande förslaget till reviderade bestämmelser i detta hänseende. Vid sådant förhållande och då utskottet har anledning antaga, att de sakkunniga vid denna granskning komma att ägna behörig uppmärksamhet jämväl åt de i motionen framförda synpunkterna, finner ut-

skottet skäl icke föreligga för riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära särskild utredning av den art, som i motionen avses.

Med hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet alltså hemställa,

att förevarande motion icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 14 augusti 1914.

På lagutskottets vägnar:

ALBERT PETERSSON.

Reservation

av herr *Lindhagen*, som anfört:

»Utskottet anför tre skäl för sitt avstyrkande av motionen. För det första anser utskottet, att lagstiftningen därigenom skulle ingripa på ett område, där bestämmanderätten huvudsakligen torde böra förbehållas kommunerna. Häremot måste till en början erinras, att kommunerna icke äga befogenhet att stifta civillagar, vadan denna frågas avgörande redan av den anledningen icke kan förbehållas dem. Att överlämna en så viktig angelägenhet till de olika kommunernas slumpvisa avgörande skulle dessutom endast leda till frågans försummande mångenstädes samt brist på plan och enhetlighet över huvud taget. Slutligen och framför allt måste gent emot detta utskottets överraskande påstående framhållas, att man såvitt jag förstår verkligen kunde begära att vi nu åtminstone hunnit så pass långt som till ett erkännande, att städernas och i all synnerhet de större städernas jord- och bostadsfråga är en statsangelägenhet av första rang.

Utskottet invänder vidare, att den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden måste medföra konsekvenser företrädesvis av ekonomisk art, vilka det icke är möjligt att nu ens tillnärmelsevis överblicka. Det förefaller mig riktigare, att, såsom i motionen skett, begynna med vad man redan nu kan överskåda nämligen det angivna missförhållandet och den andel däri, som spekulationen och byggnadssättet äger. Konsekvenserna av detta ondas avlägsnande kunna väl ej bli annat än huvudsakligen goda

och de ekonomiska intressen, som alltid åberopas såsom hinder för människornas frigörelse, böra väl kunna på ett förnuftigt sätt avvecklas och betvingas. Vad som emellertid i detta avseende tilläventyrs ännu ej kan överblickas, vill motionen just bereda oss ett tillfälle att få en inblick uti genom dess förord för ett överbäggande av behovet och lämpligheten av den ifrågasatta åtgärden, under det utskottet synes avvisa förvärvandet av en sådan insikt.

Slutligen föreställer sig utskottet att det i motionen berörda spörsmålet utan någon riksdagens åtgärd kommer under omprövning av statens bostadskommitté. Då utskottet självt redan ställt sig avvisande mot saken läser denna hänvisning knappast kunna tolkas såsom någon förhoppning hos utskottet, att motionens synpunkter där skola vinna något huvudsakligt beaktande. Såsom jag inom utskottet sökt närmare visa giva för övrigt åtminstone mina erfarenheter ej någon synnerlig förhoppning om att kommitterade skulle i detta avseende överskrida palliativernas område. En erinran även till kommittén om detta viktiga ämne kan i varje fall ej vara annat än på sin plats.

Det verkliga skälet för utskottets avstyrkande och riksdagens blivande beslut i överensstämmelse därmed är naturligtvis, att avgörandet väsentligen är lagt i händerna på personer som själva icke hava så stark känning av missförhållandet eller tid till eftertanke däröver, att de därav obetvingligt föranledas att uppresas sig emot detsamma. Samma företeelse således som i alla andra frågor, där ett strävande att uppreka det onda med roten oavlåtligt utebliver. Det återstår snart knappast annat än den dystra förhoppningen, att det lidande, som världskriget skall tillfoga människorna, må till sist tvinga dem att försöka gå mera till botten med sina frågor. Men även detta är endast en halv förhoppning. Det kan också inträffa, att överklassen i sin nuvarande gestaltning kommer att bestå och fortfarande tager ledningen i fortsatta strävanden att, såsom i förevarande motion yttras, radikalt upprätthålla radikala missförhållanden.

Med åberopande av motionens motivering tillstyrkes:

att ifrågavarande motion måtte av riksdagen bifallas.»